

ВАСИЛЬ СУХОМЛИНСЬКИЙ І РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОГО АКМЕ ВЧИТЕЛЯ

У дослідженні узагальнено досвід педагогічної діяльності Василя Сухомлинського, визначено змістові лінії, особливості та охарактеризовано професійне акме видатного педагога, дитячого письменника, освітнього менеджера, новатора педагогіки. Окреслено засадничі настанови, які, на переконання В. Сухомлинського, розкривають творчий потенціал вчителя і визначають сенс його професійного акме впродовж життя: вольові зусилля, активність, мотивованість до реалізації свого потенціалу; творча спрямованість, розвиток креативності. Критеріями професійного акме визначено: творчі здібності, новаторство, імпровізацію, інсайт, які сприяють успішному становленню педагога, розвитку його внутрішнього світу та світу позитивних емоцій, уяви, креативності, впевненості. Ці якості є взаємообумовленими, оскільки формуються і розвиваються не тільки у вчителя, а через нього – і в учнів. Особливий акцент зроблено на засобах і формах роботи, які обирає сам педагог. За узагальненням даних діяльності Павлишської школи, педагогічне акме Сухомлинського розкрито в працях “Школа радості”, “Серце віддаю дітям”, які в повному обсязі можна імплементувати у зміст Концепції “Нова українська школа”. Це – створення творчих майданчиків/лабораторій, де разом із дітьми педагог переживає почуття осяяння, імпрітингу, інсайту, осмислення, варіативність й імпровізацію; пошук і помилки. Саме ці технології розвивають в учнів інтерес до навчання, “підштовхують” їх до творчості, розкривають світ нового, тому завдання для вчителя – розвивати цю здатність упродовж життя, а головним чинником професійного акме Василя Сухомлинського є цілеспрямований розвиток особистості педагога, його внутрішнього світу та прагнення до творчого вирішення педагогічних та професійних задач. Саме за таким алгоритмом відбувається постійне оцінювання себе, своїх можливостей, що рухають до професійних вершин досконалості. У цьому сенсі “творчого акме” Василя Сухомлинського як носія новаторства і наставника для вчителів, чий досвід є неперевершеним для прийдешніх поколінь.

Ключові слова: особистість учителя, творче акме, новаторство, імпровізація, навчально-вихований процес Павлишської школи.

У Законі України “Про освіту” наголошується на основних пріоритетах освітнього процесу, які стосуються компетентнісного розвитку людини як особистості та її найвищої цінності в суспільстві. Ідеали правди, справедливості, патріотизму, доброти, працелюбності та інших чеснот є основним підґрунтям освітньої платформи національної програми “Освіта (XXI століття)”. На цих же позиціях сформульована нова освітня доктрина, яка започаткована сьогодні в Україні і втілена в Концепцію “Нової української школи”. Виникає питання про носія освітніх і особистісних цінностей, яким є вчитель. Які ідеали йому сповідувати, якщо життєва практика ставить під сумнів ідеали гуманізму, віддаючи перевагу силі і спритності? За якими законами він повинен жити і працювати, щоб не зрадити своїй професійній честі, покликанню педагога. Актуальними у цьому сенсі буде досвід і професійне акме Ш. Амонашвілі, Е. Ільїна, С. Лисенкової, А. Макаренка, В. Сухомлинського, В. Шаталова та ін. У чому полягає сенс їхнього феномена “професійне акме”? Прокоментуємо його на прикладі педагогічного спадку Василя Сухомлинського.

Творча спадщина Василя Сухомлинського – багатогранна і надзвичайно урожайна в педагогічному і професійному сенсі: 40 книг, понад 600 статей, 1200 казок та оповідань для дітей, які перевидавалися величезними тиражами, а головна його книга – “Серце віддаю дітям” – видана 30 мовами світу. Соціальні зміни, які призвели до значних реформ у нашій країні, в тому числі й в освіті, все більше повертають нас, педагогів, у минуле, де особистість учителя ідентифікували з найвищою цінністю.

Мета – узагальнити досвід педагогічної діяльності Василя Сухомлинського, визначити змістові лінії, особливості та охарактеризувати професійне акме видатного педагога, дитячого письменника, освітнього менеджера, новатора педагогіки.

Еталоном для наслідування “професійного акме” в нашу добу є Василь Сухомлинський – вчений, педагог-новатор, учитель учителів, новатор, дитячий письменник, директор.

У наукових джерелах під “акме” розуміють психічний стан, який означає вищий для певної людини рівень професійного розвитку на певному відрізку часу.

Професіоналізм – інтегральна психологічна характеристика діяльності людини, що відображає і фіксує рівень її відповідності вимогам професії.

Професійне акме – максимальна змобілізованість, реалізованість всіх професійних здібностей, можливостей і резервів людини на конкретному етапі життя; це форма досягнення людиною високих рівнів в її професійному розвитку. Інакше кажучи, це кульмінація, пік у професійному розвитку педагога на певному відрізку життєвого шляху.

Для Василя Сухомлинського це – професійні досягнення, рівень професійної майстерності та професійної творчості; це нові завдання, нові прийоми і технології, які дали можливість йому досягати принципово нових професійних результатів, зробити свій індивідуальний творчий внесок у досвід роботи Павлишської школи. Це ідея про поєднання компетентнісного розвитку особистості з гармонійним розвитком суспільства. Її акценти актуальні сьогодні, коли втрачається цінність моральних норм, а навчально-виховний процес, за педагогом, покликаний зберегти функціональну єдність, яким природа наділила кожного – єдністю

душі, духу і тіла. Багатолітній досвід вченого-теоретика, вчителя-практика дав можливість вибудувати концепцію особистісної і суспільної значущості, яка стала сенсом його педагогічної діяльності, ключовим проявом професійного самовираження, самоствердження, реалізації інтелектуального й творчого потенціалу впродовж життя.

Основні міркування, які стали керівництвом для дії кожного творчого педагога, викладені у праці “Сто порад учителю”. Саме вони складають основу і сенс професії вчителя. “Як і всяка кваліфікована, систематична, планомірна праця, виховання та навчання людини є професією, спеціальністю. Педагогічна професія – особлива, специфічна, її не можна порівнювати з іншими професіями. Адже вчитель має справу з найдорожчим, що є в житті, – з людиною. І саме від мудрості, майстерності, мистецтва й творчості залежить його здоров’я, розум, характер тощо” [4].

Для Сухомлинського вчитель – це особистість, яка характеризується усвідомленням творчості у професійній діяльності на рівні переконання, спрямованості, інтелектуальної активності, що проявляється в науково-педагогічному стилі мислення і творчої уяви, непересічному характері професійної діяльності. Визначальним для нього є не лише високий творчий потенціал (тобто щось “природно задане”), але і зусилля самого педагога: активність, мотивована до реалізації цього потенціалу; творча спрямованість, що визначає динаміку розвитку його креативності. Це особистість, яка повинна інтегрувати в собі достатньо великий спектр ознак, властивостей, якостей, які створюють своєрідний “фон” для творчості. Важливу роль у даному конгломераті виконують:

1) пізнавальна сфера педагога: мимовільна і довільна увага, успішність її переключення; чутливість до розрізнення; константність і свідомість сприйняття; розвинена емоційна, образна і словесно-логічна пам’ять; самостійність, гнучкість, швидкість мислення, вміння виділяти істотне; самостійно приходити до нових узагальнень;

2) емоційно-вольова – здатність концентрувати творчі зусилля; завзятість, рішучість, сміливість, схильність до розумного ризику; незалежність думки; цілеспрямованість; оптимізм, достатньо високий рівень самооцінки; позитивність сприймань; творча уява, фантазія;

3) індивідуально-психологічні особливості, основу яких складають своєрідні прояви психіки (системною організацією її індивідуальності – темперамент, характер, здібності; інтеріндивідуальністю – сукупністю взаємостосунків особистості, опосередкованих діяльністю, надіндивідуальною – організацією особистості, що є свого роду «продовженням себе в іншому не тільки під час дії суб’єкта на інших індивідів, але і за межами безпосередньої щохвилинної взаємодії); компенсаторність властивостей – багата уява, креативність, відповідальність, самокритичність, загострена спостережливість, комплекс організаторських здібностей, артистичність й ін.

Працюючи з молодими вчителями, В. Сухомлинський постійно був у пошуку технологій, через які відбувався процес переосмислення сталих, діючих установок на нові; відхід від традиційних, шаблонних стереотипів до творчих, які розширювали б діапазон творчих здібностей як вчителя, так і учня. Однак не всі вчителі Павлишської школи приймали ініціювання на той час молодого завуча, а згодом – директора щодо впровадження інновацій змісту навчально-виховного процесу школи та розвитку професійного акме вчителя. Основними настановами були заклики до створення атмосфери творчого співробітництва в навчанні та вихованні; спільна трудова діяльність з учнями та їхніми батьками. Але педагог зауважував, що “шлях до серця дитини лежить через дружбу, через спільні інтереси, захоплення, почуття, переживання” [2], тому саме вчитель повинен весь час перебувати у стані змін. “Між ідеєю, яку педагог втілює у свій задум, і конкретними людськими відносинами, які мають розкрити ідею, стоїть жива людина, її думки, почуття, переживання, воля” [3].

Перед педагогом постійно виникала необхідність творчого пошуку шляхів і засобів досягнення максимальної досконалості у своїй діяльності. У зв’язку із цим В. Сухомлинський писав, що педагогічна творчість виникає тоді, коли в учителя народжується бажання бачити свою справу та її результати кращими, ніж вони є зараз. Такий спосіб досягнення творчості називав науковим передбаченням. На його глибоке переконання, “без наукового передбачення, без вміння закладати в людині сьогодні ті зерна, які зійдуть через десятиліття, виховання перетворилося б у примітивний нагляд, вихователь – у неграмотну няньку, педагогіка – у знахарство. Треба науково передбачити – у цьому полягає сутність культури педагогічного процесу, і чим більше тонкого, вдумливого передбачення, тим менше несподіваних нещастя” [4].

Свої міркування щодо значущості творчого розвитку вчителя, а разом із ним і його вихованців педагог узагальнив у висновках до твору “Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості” і не просто узагальнив, а й далі розвинув свої погляди, говорячи, що “гармонія суспільного розвитку немислима без розквіту сил, здібностей, обдарувань кожної людини, неможлива без її щастя ... людина, яку школа не зуміла виховати, у якій в шкільні роки не сформувалися трудові нахили та інтереси, не розкрилися творчі сили й здібності, яка не знайшла себе, не визначила свого місця в суспільстві, стає особисто нещасливою, а кожний нещасливий – це лихо для суспільства” [5].

Незважаючи на те, що на педагогічну спадщину В. Сухомлинського прийшовся довоєнний і післявоєнний період, що ускладнювало реалізацію його ідей, вчителю-новатору все ж таки вдалось проявити високі вимоги до себе і до професійно-особистісної позиції педагога. Характерно, що його чесні, неупереджені відгуки про відвідувані ним уроки у старших колег не завжди знаходили розуміння в колективі через умови

уніфікованої системи освіти та нормативні вимоги. Відповідно, професійний розвиток особистості педагога відбувався в рамках загального процесу вдосконалення навчально-виховного процесу, а підвищення кваліфікації здійснювалося малоефективно, за єдиними планами на науково-методичних курсах і семінарах без урахування його індивідуальних здібностей і творчого потенціалу.

Сухомлинського ніколи не покидала думка про створення в педагогічному колективі розвивального середовища, яке б мотивувало вчителів до творчості, розкриття їх творчого потенціалу. Розроблений педагогом алгоритм слугував тим стимулом, за якого відбувався процес розвитку творчості: реалізація поваги до особистості учня; створення атмосфери морального очищення та культури; проголошення суб'єкт-суб'єктних відносин; культивування моральних загальнолюдських та національних цінностей; формування атмосфери відкритості, дієвості, толерантності та творчості.

Широко плумачачи призначення вчителя, В. Сухомлинський наголошував, що праця – це частина духовного життя людини. Усі його роздуми щодо цінності праці зосереджені на прагненні її одухотворення, поцінування як джерела високого морального натхнення, духовного збагачення особистості, як способу розкриття і розвитку її здібностей і талантів. Погляди великого метра педагогіки щодо творчого пошуку вчителя не втратили новаторства донині, сто років поспіль учителі відкривають для себе нові вектори професійного доробку Василя Сухомлинського, які слугують для них алгоритмом творчості, самореалізації та самовдосконалення на всіх рівнях – від початкового (вибору професії) до самоутвердження впродовж життя; пошуку шляхів особистісного і “творчого акме”.

Концепція “Нова українська школа” є втіленням фундаментальної праці Василя Сухомлинського “Серце віддаю дітям”, поради та настанови якої є актуальними як для вчителів, так і для учнів і їхніх батьків, зокрема це:

- здатність самостійно вирішувати різноманітні завдання, що постають у процесі професійної діяльності у творчості учителя (мотиваційно-ціннісне усвідомлення значущості педагогічної творчості, потреба в її здійсненні);
- професійне мислення, яке проявляється в умінні аналізувати педагогічні ситуації та оперативно орієнтуватися в них;
- розвиток рефлексії на всіх етапах педагогічної діяльності;
- самостійність та ініціативність педагога (зокрема, прогнозування та “перенесення” знань; знаходження альтернативи в розв’язанні педагогічних задач; уміння комбінувати вже відомі прийоми для нового рішення педагогічних ситуацій, проблем; пошук створення власних методичних прийомів; знаходження нового у відомому тощо;
- нестандартність підходу до вирішення педагогічних задач, заснованих на розвиненій творчій уяві;
- готовність створювати і впроваджувати педагогічні інновації, пов’язані з такими динамічними характеристиками особистості, як: наполегливість, організованість, гнучкість мислення, рефлексивність поведінки, інакше кажучи – бути новатором своєї справи, володіти здатністю до імпровізації.

Новаторство – вияв ініціативи, творення нового в науці, мистецтві, виробництві, управлінні, будь-якій діяльності тощо.

У психологічних і педагогічних наукових виданнях “новаторство” розглядають як специфічний вид діяльності, у процесі якого досягається вихід за межі існуючого, творення нових зразків матеріальної і духовної культури, виникнення задуму; протистояння старому – творення нового, апробація його впровадження. В. Сухомлинський показував зразки новаторства і був прикладом для наслідування. Проводячи уроки під відкритим небом, спільно з учнями творив і відкривав світ нового, через імпровізацію, інсайт (осяяння).

Імпровізація – спосіб досягнення результату відповідно до поставленої мети (раптове, непередбачуване, без попередньої підготовки). У довідкових джерелах із психології та педагогіки імпровізацію розглядають як несподіване педагогічне рішення і його втілення “тут і зараз”. Але це рішення має бути не спонтанним, хаотичним, а усвідомленим. Тому імпровізації притаманні такі ж алгоритми, як і в математиці. Чим більшим є усвідомлення того, що ми імпровізуємо, тим вищою є якість та ефективність самої імпровізації. Павлишська школа є прикладом для педагогічної імпровізації. Саме на цю особливість звертав увагу В. Сухомлинський і радив вчителям знаходити під час навчально-виховного процесу несподіване педагогічне рішення і миттєве його втілення. Питомим середовищем для розвитку творчості вчителя, застосування ним прийомів і технік творчості є навчальне спілкування: “Навчання може стати для дітей цікавою, захоплюючою справою, якщо воно осягається яскравим світлом думки, почуття, творчості ...” [6].

В. Сухомлинський був переконаним, що педагогічна імпровізація є необхідним елементом “комунікативної атаки” учителя. Вона криє у собі інтуїтивно-логічний процес миттєвого створення значущих елементів творчої діяльності. Імпровізація потрібна у випадках, коли необхідно якнайшвидше знайти вихід із непередбаченої педагогічної ситуації, повернути увагу класу; вона ґрунтується на здібності учителя оперативного і правильно оцінити ситуацію навчального спілкування. Зазвичай виявляється у словесних, рухових або словесно-рухових, словесно-наочних діях (монолог, діалог, репліки, фрази, жести).

Інсайт – прозріння, осяяння, збагачення; це можливість подивитися по-новому на певну проблему. Уперше це поняття було вжито В. Келером (1925). Психологи вживають цей термін для опису такого явища, коли людина переживає осяяння, яке скоріше має відношення до категорії спогадів, але відмінне від останнього

тим, що актуалізується не лише образ, але й усі почуття, які були притаманні спогадам. Інсайт В. О. Сухомлинський розумів як інтелектуальне явище або раптове розуміння знаходження вирішення проблеми. Він відкривав дітям “еврику” навколишнього світу на лоні природи, у вирощеному ними в саду і полі продукту тощо. Відкриття такого рішення для дітей розглядалося ним як важливий момент креативного процесу.

Прикладом для наслідування вчителів є створені Сухомлинським творчі майданчики / лабораторії, досвід роботи яких узагальнено в його працях “Школа радості”, “Серце віддаю дітям”. Разом із дітьми педагог переживав почуття осяяння; імпринтінгу, інсайту; осмислення, варіативності й імпровізації, пошуку, спроби і помилки. Самі ці технології закладені у змісті Нової української школи. Вони перевірені століттями і дають позитивний результат в організації навчальної взаємодії: учень – вчитель – вчитель – учень. Застосування їх сприяє не тільки розвитку учня, а першочергово – вчителя, носія творчості. Наведемо окремі поради Василя Олександровича для вчителя:

1. Емоції та внутрішня мова. Ми постійно звертаємося до внутрішнього мовлення (рефлексії), висловлюємо міркування. Педагог повинен володіти цією здатністю до керування своїм внутрішнім мовленням, адже воно може стати дуже потужним інструментом впливу на інших. Неприпустимим для педагога є говорити одне, а думати про інші речі. У такому випадку втрачається довіра співрозмовника і небажання спілкуватися з вами.

2. Увага. Її класифікують на: увагу до себе, інших людей, до соціуму. Тільки здатність правильно розставляти пріоритети у проявах своєї уваги робить педагога адекватним, як стверджував Сухомлинський.

3. Асертивність (впевненість), що є однією з найбільш проблематичних у діяльності педагога. У професії вчителя імпровізація довіри має бути безумовною. Учень повинен бути переконаний у тому, стверджує педагог, що йому вірять, інакше він не звернеться по допомогу, пораду чи вирішення проблеми, яка виникла в нього. Без довіри неможливо отримати хороший результат, і навпаки, найскладніші завдання іноді вирішуються просто тому, що проявили цю здатність як щодо себе, так і стосовно інших, наставляв своїх педагогів Василь Олександрович.

4. Ідея. Ідею можна позначити як психоемоційний відгук, який викличе ваш виступ чи продукт в іншій людині. Важливо усвідомити одну принципову річ: важливо не те, що ви хочете сказати, а те, що інша людина хоче почути.

5. Уява. Якщо звернутись до життєвого досвіду, то він поділяється на власний досвід, чужий і опосередкований. Доведено, що більше за все ми отримуємо знання через власний досвід – 80 %; чужий – 15 % і опосередкований – 5 %. Проте у процесі життєдіяльності найбільше отримуємо саме опосередкований досвід, через книги, фільми, телебачення, лекції, заняття, історії інших людей. Тому частка опосередкованого досвіду в нашому житті складає орієнтовно 80 %. Відповідно, постає питання, чи не спричинить це в майбутньому синдром “опосередкованості” і відкине на задній план розвиток емоційно-перцептивного інтелекту, який панував у школі в Павліші.

В. Сухомлинський переконував, що робота вчителя вимагає постійного прийняття рішення. Звісно, такою здатністю педагог оволодіває не відразу. Це постійна робота над собою; це особливий пласт умінь, знань і досвіду бажання творити. У цьому полягає сенс багаторічної праці, ціна якої – “професійне акме” вчителя, генератором якого був і є сам Василь Сухомлинський і його неперевершений спадок, який він залишив для прийдешніх поколінь.

Висновки. Отже, з вищевикладеного констатуємо, що чинником професійного акме В. О. Сухомлинського є цілеспрямований розвиток особистості педагога, його внутрішнього світу та прагнення до творчого вирішення педагогічних та професійних задач. Саме за таким алгоритмом відбувається постійне оцінювання себе, своїх можливостей, що рухають до професійних вершин досконалості.

Використана література:

1. Марусинець М. М. Психологічні ідеї в педагогічній практиці Василя Сухомлинського. Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського : зб. наук. пр. / гол. ред. В. Д. Будак. Випуск 1.46[108] / [Серія «Педагогічна наука»]. Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2014. С. 84–89.
2. Сухомлинський В. О. Сто порад учителеві. Київ : Радянська школа, 1988. 310 с.
3. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічного розвинутої особистості / Вибрані твори : в 5 т. / редкол. : О. Г. Дзевєрін (голова) та ін. Київ : Радянська школа, 1976–1977. Том 4. С. 39–40.
4. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічного розвинутої особистості / Вибрані твори : в 5 т. / редкол. : О. Г. Дзевєрін (голова) та ін. Київ : Радянська школа, 1976–1977. Том 4. С. 372.
5. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічного розвинутої особистості / Вибрані твори : в 5 т. / редкол. : О. Г. Дзевєрін (голова) та ін. Київ : Радянська школа, 1976. С. 203.
6. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Вибрані твори : в 5 томах / редкол. : О. Г. Дзевєрін (голова) та ін. Київ : Радянська школа, 1976. С. 126.

References:

7. Marusynets M. M. Psykholohichni idei v pedahohichnii praktytysi Vasylia Sukhomlynskoho. Naukovyi visnyk Mykolaiivskoho derzhavnoho universytetu imeni V. O. Sukhomlynskoho : zb. nauk. pr. / hol. red. V. D. Budak. – Vypusk 1.46[108] – [Ceriia «Pedahohichna nauka»]. Mykolaiv : MNU imeni V. O. Sukhomlynskoho, 2014. S. 84-89.
8. Sukhomlynskyi V. O. Sto porad uchytelvi. Kyiv : Radianska shkola, 1988. 310 s.

9. Sukhomlynskyi V. O. Problemy vykhovannia vsebichnoho rozvynenoi osobystosti / Vybrani tvory : v 5 t. / redkol. : O. H. Dzeverin (holova) ta in. Kyiv : Radianska shkola, 1976-1977. Tom 4. C. 39-40.
10. Sukhomlynskyi V. O. Problemy vykhovannia vsebichnoho rozvynenoi osobystosti / Vybrani tvory : v 5 t. / redkol. : O. H. Dzeverin (holova) ta in. Kyiv : Radianska shkola, 1976-1977. Tom 4. S. 372.
11. Sukhomlynskyi V. O. Problemy vykhovannia vsebichnoho rozvynenoi osobystosti / Vybrani tvory : v 5 t. / redkol. : O. H. Dzeverin (holova) ta in. Kyiv : Radianska shkola, 1976. S. 203.
12. Sukhomlynskyi V. O. Sertse viddaiu ditiam. Vybrani tvory : v 5 tomakh / redkol. : O. H. Dzeverin (holova) ta in. Kyiv : Radianska shkola, 1976. S. 126.

Marusinets M. M., Makarenko L. L. Vasyl Sukhomlinsky and the development of professional acme teacher

The study generalized the experience of pedagogical activity of Vasyl Sukhomlinsky, defined the content lines, features and characterized the professional acme of an outstanding teacher, children's writer, educational manager, innovator of Pedagogics. The basic principles which, according to Sukhomlinsky, outline the creative potential of the teacher and determine the meaning of his professional acme throughout life are outlined: willful efforts, activity, motivation to realize his potential; creative orientation, development of creativity. The criteria of professional acme defined: creative abilities, innovation, improvisation, insight, which contribute to the successful development of the teacher; the development of his inner world and the world of positive emotions, imagination, creativity, confidence. These qualities are interdependent, because they develop and form not only the teacher, through him – the students. Particular emphasis is placed on the tools and forms of work chosen by the teacher himself. By summarizing the activity data of the Pavlyshsk School, the pedagogical acme of Sukhomlinsky is revealed in the works "School of Joy", "Heart I give to children", which can be fully implemented in the content of the Concept of "New Ukrainian School". It is the creation of creative playgrounds/laboratories where, together with children, the teacher experiences feelings of insight, imprinting, insight, comprehension, variability and improvisation, search and error. It is these technologies that develop students' interest in learning, "push" them to creativity, and open up the world of the new. Therefore, the task for the teacher is to develop this ability throughout life, and the main factor of professional acme Sukhomlinsky is the purposeful development of the personality of the teacher, his inner world and the desire to creatively solve pedagogical and professional tasks. It is for such an algorithm that there is a constant evaluation of oneself, their capabilities, which move them to the professional peaks of perfection. It is for such an algorithm that there is a constant evaluation of oneself, their capabilities, which move them to the professional peaks of perfection. This is the meaning of Vasyl Sukhomlinsky's "creative acme" as a carrier of innovation and mentor for teachers whose experience is unsurpassed for generations to come.

Key words: teacher personality, creative acme, innovation, improvisation, educational process of Pavlych school.